

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau

RAPPORT 705

Archeologienota

Tongeren, Nieuwe Steenweg Wegenis- en rioleringswerken

Deel 2: Programma van Maatregelen

Hanne De Langhe, Dirk Pauwels & Elke Wesemael
Januari 2019

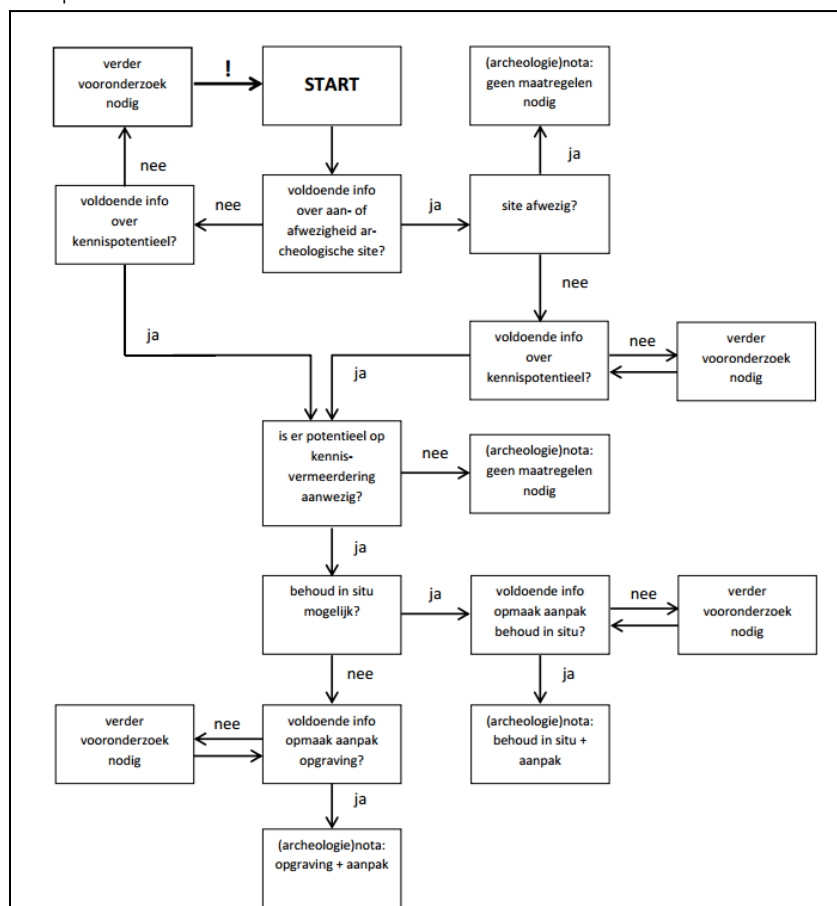

DEEL 2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

1. Gemotiveerd advies

1.1 Volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek

Tot op heden kon enkel een vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek (2019A179) uitgevoerd worden.

Op basis van het bureauonderzoek was het mogelijk om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over het kennispotentieel van het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief en de omgang hiermee. Uit het bureauonderzoek bleek immers dat het potentieel op kenniswinst bij aanvullend vooronderzoek / vervolgonderzoek beperkt is, o.a. vanwege het lage archeologische potentieel, de aanwezige verstoringen en vanwege de aard van de geplande werken. Verder onderzoek bleek daarom kosten-baten niet opportuun en wordt dus ook niet aanbevolen.

Afb. 47: Beslissingsboom bij de afweging voor de noodzaak van verder vooronderzoek en/of een opgraving (Bron: OE, CGP 3.0, p. 32).

1.2 Duiding en waardering van de archeologie in het projectgebied

Vermits het projectgebied hetzij grotendeels bovenop een plateau ligt, hetzij in een lager gelegen natte zone, op minimaal 350 m afstand van beken in de omgeving en dus m.a.w. topografisch in een weinig gunstige positie buiten de gradiëntzone ligt, is het potentieel op het aantreffen van prehistorische artefactensites laag. Een gracht die slechts op 70 m van het terrein stroomt, is op basis van de cartografische bronnen pas te dateren vanaf de 19de eeuw. In de omgeving van het projectgebied zijn een behoorlijk aantal CAI locaties gekend, maar de –losse– vondsten dateren uit latere periodes. Op basis van de toevalsvondst van één gepolijste neolithische bijl in de lage zone aan de Driekruisenweg is verder geen uitspraak te doen over archeologische verwachting voor deze periode van de eerste landbouwers in onze streken. Hiernaast kan opgemerkt worden dat het terrein over het algemeen gekend wordt door veelvuldige verstoringen, hetgeen maakt dat de kans op het aantreffen van intacte prehistorische artefactensites zeer gering is.

In de CAI zijn eveneens losse vondsten gelokaliseerd die kunnen wijzen op de aanwezigheid van protohistorische sites in of in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied. De vondstmeldingen voor deze periode resulteren quasi allemaal uit metaaldetectie, wat impliceert dat slechts één vondstcategorie is gedocumenteerd (metalen)

en dat ook elke context ontbreekt. Bepaalde vondsten kunnen de indruk wekken dat er in de omgeving mogelijk een cultusplaats te zoeken is, maar het aantal vondsten is te beperkt om hierover een meer gefundeerde uitspraak te doen. Bovendien spelen ook hier de aanwezige verstoringen een rol bij de bewaring van een potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief. Alles bij elkaar genomen wordt het archeologisch potentieel van het projectgebied voor de protohistorische periode dan ook als laag worden ingeschat.

Het grootste aantal losse vondsten bij het projectgebied kan in de Romeinse tijd worden gedateerd. Ook voor deze tijdspanne zijn de opmerkingen die hierboven al werden geformuleerd i.v.m. de aard van gekende vondsten, van toepassing. Gelet op het feit dat vondstmateriaal uit deze periode het projectgebied volledig omsluit, wordt in dit geval de archeologische verwachting bijgesteld naar matig. Hierbij kan opgemerkt worden dat ook hier de invloed van aanwezige verstoringen ongetwijfeld een rol zal hebben op de bewaringstoestand van potentieel aanwezige resten. De kans op het aantreffen van intacte Romeinse resten die zich in situ bevinden, lijkt dan ook eerder klein voor het merendeel van het projectgebied.

Voor latere periodes kan het archeologisch potentieel opnieuw als laag ingeschat worden, gezien het aantal vondsten daterend uit deze periodes opnieuw eerder beperkt is en vanwege de aanwezige verstoringen.

1.3 Impact van de geplande bodemingrepen

Op basis van de omschrijving van de geplande bodemingrepen in deel 1: Verslag van de resultaten, 1. Beschrijvend gedeelte, 1.4 Beschrijving van de geplande bodemingrepen kan de impact van deze bodemingrepen op het mogelijk aanwezige archeologisch erfgoed bepaald worden.

De initiatiefnemer plant ten noorden van het historische stadscentrum wegenis en rioleringswerken aan de Nieuwe Steenweg, Bilzersteenweg en Driekruisenweg. Het project, dat ook de aanleg van een fietstunnel onder de Bilzersteenweg inhoudt, heeft een totale oppervlakte van 3,5 ha.

Drie groepen van bodemingrepen kunnen op basis van impact worden onderscheiden, nl.

- 1) Wegenis en fietspaden: horizontaal omvangrijk, verticaal beperkte impact;
- 2) Riolering, waterbekken en grachten: horizontaal beperkt, verticaal zware impact;
- 3) Fietstunnel: horizontaal beperkt, verticaal zware impact;

Het is van belang te noteren dat in bijna de helft van de projectgebiedsoppervlakte (ca. 1,5 ha op een totaal van ca. 3,5 ha) een deel van de genoemde bodemingrepen zullen worden uitgevoerd in opgehoogde grond.

De diepte van de diverse geplande ingrepen bedraagt (t.o.v. huidig = toekomstig maaiveld):

- wegenis: diepte ca. 50 cm
- fietspaden: diepte ca. 40 cm
- riolering: RWA = 1-1,2 m diep, DWA = 3-3,50 m diep
- fietstunnel : 5 m diep
- gracht in onbebouwde zones: ca. 1 m diep

Omvang ophoging in drie zones:

-Bilzersteenweg: de ophoging bedraagt tussen 2 en 3,50 m. In dit deelgebied zou de aanleg van de DWA er volledig doorheen kunnen gaan en eventueel ongeroerde grond verstoren. Het betreft een lengte van 10-15 m. Zoals af te leiden uit de maten van de foto van de opgeblazen brug (*afb. 31*) zal de geplande fietstunnel in principe opnieuw de toestand creëren die er t.t.v. de spoorwegbrug was. De negatieve impact zal dan ook zeer beperkt zijn.

-Nieuwe Steenweg – zone ZO: de ophoging bedraagt 1,50 – 2 m. De DWA zal dieper liggen dan de opgehoogde grond die in onbebouwde zones zal worden verbreed om de fietspaden te dragen. De gracht kan een beperkte ingreep in ongeroerde grond naast de ophoging vertegenwoordigen.

-Nieuwe Steenweg – zone NW: de ophoging varieert van ca. 20 cm in het NW tot 2-3,50 m in het ZO van de zone. De DWA zal grotendeels doorheen de ophoging gaan.

Opgemerkt kan worden dat uit de bespreking van de gaafheid van het terrein blijkt dat het grootste deel van het terrein ook buiten de boven vernoemde opgehoogde zones reeds verstoord is. Het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief is hierdoor ongetwijfeld minimaal deels vergraven ter hoogte van de wegenis en nutsleidingen, ter hoogte van (voormalige) bebouwing en ter hoogte van de spoorwegebedding met sloot.

De diepste verstoringen zijn gekend ter hoogte van de aanwezige riolering. Deze ligt ter hoogte van de Bilzersteenweg, het zuidoostelijk deel van de Nieuwe Steenweg en de Driekruisenweg. Hoewel de exacte verstoringdiepte momenteel niet gekend is, kan verwacht worden dat de aanleg van de geplande RWA- en DWA-leidingen niet veel dieper zal gaan dan de leidingen die hier al liggen. De impact van de geplande werken is hier dan ook vermoedelijk minimaal.

Ter hoogte van de doorsteek Driekruisenweg-Bilzersteenweg (ca. 350 m²) en in het noordwestelijk deel van de Nieuwe Steenweg (ca. 1200 lopende meter) ligt momenteel geen riolering, maar hier zijn wel ondiepere verstoringen van verhardingen en / of nutsleidingen aanwezig. Hier zullen de geplande bodemingrepen met zekerheid dieper gaan dan de huidige verstoringen en is er dus meer kans op een impact op het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief. De vraag die gesteld kan worden is in welke mate dit archief bewaard zal zijn vanwege de aanwezige verstoringen.

Ter hoogte van de zuidelijke voormalige spoorwegbedding (ca. 1600 m²) wordt de aanleg van een gracht gepland waarvan de afmetingen momenteel nog niet definitief vastliggen. Hier ligt slechts een terreindeel van ca. 900 m² buiten de opgehoogde bedding en de reeds aanwezige sloot. Binnen deze oppervlakte is er een reële kans op verstoring van het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief.

Ter hoogte van de akker ten noorden van de Nieuwe Steenweg (ca. 2300 m²) worden geen bodemingrepen voorzien gezien hier een bekken wordt voorzien op een natuurlijke helling dat afgedamd wordt door de bestaande ophogingen van de Nieuwe Steenweg. Op het opgehoogd terreindeel in het oosten heeft in het verleden bovendien bebouwing gestaan, waardoor slechts een relatief onverstoorde oppervlakte van ca. 1000 m² binnen deze zone overblijft. Er zal hier geen impact zijn op het potentieel aanwezige archeologische bodemarchief.

1.4 Bepaling van maatregelen

Op basis van het bureauonderzoek, waarin de geplande bodemingrepen werden geconfronteerd met archeologisch-historische gegevens over en de archeologische gaafheid van het projectgebied, kan niet ontegensprekelijk de afwezigheid van een bewaard archeologisch bodemarchief in het projectgebied worden aangetoond. Anderzijds stelt dit onderzoek een lage verwachting op voor archeologisch erfgoed uit diverse perioden, met uitzondering van de Romeinse tijd die een matige verwachting krijgt toebedeeld.

Door de wijze van uitvoering van de geplande werken en o.b.v. de geschatte impact ervan op onverstoorde ondergrond wordt het potentieel op archeologische kenniswinst echter laag ingeschat. De werken zullen immers in grote mate uitgevoerd worden in reeds verstoord bodem. Bovendien zullen de ingrepen die zeker of waarschijnlijk dieper gaan dan de bestaande verstoring/ophoging, slechts een zeer beperkt zicht op een eventueel bodemarchief toelaten. Ten slotte zal een dergelijk beperkt zicht nog moeten worden uitgevoerd in een omgeving die nauwelijks ruimte laat voor een optimale registratie.

Archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is niet realiseerbaar in de context van dit project. Maar ook zonder dit soort aanvullend vooronderzoek menen wij dat dit bureauonderzoek voldoende basis biedt om te besluiten dat archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving, i.c. een begeleiding van de werken, niet noodzakelijk en kosten-baten niet opportuun is.

De enige zone waar met vrij grote zekerheid een ingreep in ongestoorde bodem zal worden uitgevoerd is de aanleg van de gracht ten westen van de Bilzersteenweg. Specifiek voor deze beperkte oppervlakte (1600 m², waarvan

slechts ca. 900 m² met vrij grote zekerheid onverstoord), maar vanzelfsprekend ook voor de rest van het projectgebied, wordt verwezen naar de decretale verplichting tot vondstmelding bij het agentschap Onroerend Erfgoed ingeval van het vermoeden van aantreffen van archeologisch erfgoed.³⁰

Deze houdt concreet in dat de meldingsplicht van archeologische vondsten blijft gelden tijdens de uitvoer van de geplande werken. De context zit vervat in artikel 5.1.4 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. De vinder is verplicht om de vondst binnen de drie dagen te melden aan het agentschap Onroerend Erfgoed en beschermt de vondst en haar vindplaats tot tien dagen na het vinden.

³⁰ Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, hfst. 5, afd. 1, onderafd. 4, art. 5.4.1:
<https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1023317¶m=inhoud&ref=search> .

BIBLIOGRAFIE

BAILLIEN D., (1995) *Tongeren en zijn straten*, Tongeren.

BAUWENS-LESENNE M., (1968) Bibliografisch repertorium der oudheidkundige vondsten in Limburg (vanaf de vroegste tijden tot aan de Noormannen), (*Oudheidkundige repertoria, Reeks A: Bibliografische repertoria, VIII*).

CGP: Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 3.0.

DEEBEN J. & RENSINK E. (2005), Het Laat-Paleolithicum in Zuid-Nederland, In: Deeben et al. (eds.), *De Steentijd van Nederland, Archeologie* 11/12, 171-199.

DE GEYTER G., (2001) *Toelichtingen bij de geologische kaart van België. Vlaams Gewest. Kaartblad 34-Tongeren.* 1:50.000, Brussel

FRÈRE M. & H. BAILLIEN, (1965) Twee kronieken over de Frans-Hollandse oorlog 1672-1678. II. Memorie (door Jan Cartenstat) van den Franschen Kreijgh anno 1672, in *Het Oude Land van Loon*, XX, 109-116.

HELSEN J., W. MOERMANS, P. SEVERIJNS & E. VANDEPLAS, (1988) *2000 jaar Tongeren. 15 vóór Chr. tot 1985*, Hasselt.

HUYBRIGTS F., (1897) (1) Antiquités romaines à Tongres. Routes Romaines, in *Bulletin de la Société Scientifique et Littéraire de Limbourg*, XVII, 60-82.

HUYBRIGTS F., (1897) (2) Antiquités romaines à Tongres. Les villas, in *Bulletin de la Société Scientifique et Littéraire de Limbourg*, XVII, 83-92.

HUYBRIGTS F., (1904) Etude comparative des occupations Romaines et Francques de la Hesbaye et des contrées au Sud de la Meuse et de la Sambre dans la province de Namur et dans le Hainaut, in *Bulletin de la Société Scientifique et Littéraire de Limbourg*, XXII, 19-41.

MASSAGÉ L, M. STEENHOUDT & M. SMEETS, (2016) Het archeologisch vooronderzoek aan de Bilzersteenweg te Tongeren, (*Archeo-rapport* 2016/134), Kessel-Lo.

PAQUAY J., (1909) Les paroisses de l'ancien concile de Tongres y compris les conciles de Hasselt et Villers-l'Évêque démembrés du même concile, in *Bulletin de la Société d'Art et d'Histoire du diocèse de Liège*, XVIII, Luik, 1-307.

PACQUAY J., (1934) *Tongeren voorheen. Geschiedkundige schets*, Tongeren.

SEVENANT M. E.A., (2002) Ecodistricten: Ruimtelijk eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in *Vlaanderen*, I-III, Brussel.

SEVERIJNS P., (1988) Een greep uit de geschiedenis van de kerkdorpen, in **J. HELSEN E.A.** (red.), *2000 jaar Tongeren. 15 vóór Chr. tot 1985*, Hasselt.

ULRIX F. & J. PAQUAY, (1926) Glossaire Toponymique de la ville de Tongres et de sa franchise, in *Bulletin de la Société Scientifique et Littéraire de Limbourg*, XL, 32-42.

VANDEWAL S., R. NIJSSEN & R. VAN LAERE, (2009) *Tongeren de vrijheid gemeten. De prekadastrale kaart van de stadsvrijheid (1732) en de kadastrale kaart van de stad binnen de wallen (1829)*, Tongeren.

VAN RANST E. EN SYS C. (2000) *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*, Gent.

VERSTRAELEN A., (2000) *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 34-Tongeren*, Leuven.

VERHOEVEN M., ELLENKAMP G.R. & KEIJERS D.M.G. (2010) Een archeologische verwachtings –en beleidsadvieskaart voor de gemeente Echt-Susteren. Deelrapport II: Landschap en archeologie, *RAAP-rapport* 1951, 87 en 101.

Websites:

cartoweb.be

dov.vlaanderen.be

klip.agiv.be

<http://cai.onroerenderfgoed.be>

<http://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1024695¶m=inhoud&ref=search>

<http://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1023317¶m=inhoud&ref=search>

<https://geo.onroerenderfgoed.be/>

<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus>

https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/images/Code_van_Goede_Praktijk.pdf

https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/projects/downloads/Begrippenlijst_feb2013.pdf

https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/news/downloads/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf

www.cartesius.be

www.geopunt.be

www.ngi.be

www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/downloads/140915_LV_RWO_Brochure_regelgeving.pdf

